

Innovatie Kwartier, Den Bosch

Passende beoordeling

Status	definitief
Versie	003
Rapport	B.2023.1243.03.R001
Datum	16 juli 2025

Colofon

Opdrachtgever	AM Ontwikkeling
Contactpersoon opdrachtgever	
Project	AM - Innovatie Kwartier Den Bosch
Betreft	Passende beoordeling
Uw kenmerk	-
Rapport	B.2023.1243.03.R001
Datum	16 juli 2025
Versie	003
Status	definitief
Uitgevoerd door	DGMR Bouw B.V. Weerdjesstraat 70 6811 JE Arnhem Postbus 153 6800 AD Arnhem
Contactpersoon	
Auteur	LHA@dgmr.nl
	NGO@dgmr.nl
Projectadviseur	LHA@dgmr.nl
2e lezer/secr.	WWI RSM SMI

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1 Innovatie Kwartier Den Bosch (IKDB)	4
1.2 Aanleiding en doel	4
2. Toetsingskader	6
2.1 Europese Vogel- en Habitatrichtlijn	6
2.2 Omgevingswet	6
3. Planvoornemen IKDB	8
4. Effectbepaling en -beoordeling	9
4.1 Natura 2000 gebieden	9
4.2 Bepalen van de potentiële effecten die kunnen optreden	12
4.3 Effecten van IKDB	13
4.4 Conclusie effectbeoordeling IKDB	15
4.5 Aanbevelingen/mitigerende maatregelen	15
5. Conclusie	19

Deze beoordeling geeft een eerste inzicht in de mogelijke effecten van het plan van IKDB. Verdere specifieke beoordelingen van mogelijke significante effecten op Natura 2000 gebieden vindt plaats in de latere fasen van de plan- en besluitvorming als de plannen/het project concreter zijn/is.

2. Toetsingskader

2.1 Europese Vogel- en Habitatrichtlijn

De Europese Vogelrichtlijn (1979) regelt de bescherming van leefgebieden van Europees bedreigde en kwetsbare vogelsoorten. Met de Europese Habitatrichtlijn (1992) worden Europese (half-) natuurlijke habitats en bedreigde en kwetsbare diersoorten (andere dan vogels) en plantensoorten beschermd. Het hoofddoel is het stoppen van de achteruitgang en de waarborging van de biodiversiteit in Europa.

Deze twee Europese richtlijnen, de Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en de Habitatrichtlijn (92/43/EEG), voorzien in de bescherming van belangrijke Europese natuurwaarden. In dat kader zijn onder meer speciale gebieden aangewezen die beschermd moeten worden. Deze zogenaamde Vogel- en Habitatrichtlijngebieden vormen samen het Natura 2000-netwerk. De afzonderlijke gebieden worden ook wel Natura 2000 gebieden genoemd. Het doel hiervan is om de aangewezen habitattypes en habitats van soorten in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen. De lidstaten moeten maatregelen treffen om de kwaliteit van deze habitats en habitats van soorten niet te laten verslechteren en voorkomen dat er storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de Natura 2000 gebieden zijn aangewezen.

2.2 Omgevingswet

Aanwijzing en beheer van Natura 2000 gebieden

Vanaf 1 januari 2024 is de Wet natuurbescherming (verder Wnb) en daarmee het beschermingsregime van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn opgegaan in de nationale Omgevingswet (verder Ow), in het onderdeel gebiedsbescherming. De Natura 2000 gebieden zijn aangewezen ter uitvoering van de verplichtingen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

De Europese Vogel- en Habitatrichtlijn zorgt dat een duurzame instandhouding van soorten en habitats binnen de Europese Unie wordt gewaarborgd. De begrenzing van de Natura 2000 gebieden en de instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgelegd in de (ontwerp-)aanwijzingsbesluiten voor de betreffende gebieden. Daarbij gaat het in ieder geval om instandhoudingsdoelen ten aanzien van de leefgebieden van vogels en/of ten aanzien van habitats en habitats van soorten.

De provincie (Gedeputeerde Staten) zijn verplicht zorg te dragen voor het treffen van instandhoudingsmaatregelen voor de in de provincie gelegen Natura 2000 gebieden en moeten ook, als daar aanleiding voor bestaat, passende maatregelen nemen om verslechtering van de kwaliteit van Natura 2000-gebieden te voorkomen. Voor de Natura 2000-gebieden in de Rijkswateren, waaronder de Waddenzee, is Rijkswaterstaat verantwoordelijk.

Voor ieder Natura 2000 gebied is of wordt een beheerplan opgesteld, dat elke zes jaar wordt geactualiseerd. In dit plan zijn de instandhoudingsdoelen nader uitgewerkt, zijn maatregelen beschreven die nodig zijn om deze doelen te realiseren en zijn kaders voor vergunningverlening voor menselijke activiteiten binnen de Natura 2000-gebieden aangegeven.

Bescherming van Natura 2000 gebieden bij ruimtelijke plannen en projecten

De Ow regelt de bescherming van Natura 2000 gebieden, ten aanzien van plannen en projecten die mogelijke effecten hebben op de natuurlijke kenmerken van de gebieden, gelet op de instandhoudingsdoelen die in de Natura 2000-gebieden van kracht zijn. De Ow maakt daarbij onderscheid in plannen en projecten. De Ow gaat voor de plantoets uit van de realistisch te realiseren ontwikkeling.

Bij het toetsen aan de instandhoudingsdoelen moet rekening worden gehouden met ‘externe werking’. Dat wil zeggen dat niet alleen moet worden gelet op activiteiten binnen een Natura 2000 gebied, maar ook op activiteiten die buiten de grenzen van het betreffende Natura 2000 gebied worden uitgevoerd en een mogelijk effect hebben op Natura 2000 gebieden.

Het toetsingskader van de Ow, onderdeel gebiedsbescherming kent voor de plantoets de volgende procedurevarianten:

- 1 Er is zeker geen kans op significante gevolgen: plan kan vastgesteld worden. De initiatiefnemer hoeft geen passende beoordeling te maken en het plan is niet natuurvergunningplichtig. Deze beoordeling wordt gemaakt in de voortoets stikstof.
- 2 Er is een kans op significante gevolgen: met een passende beoordeling moet worden aangetoond dat een plan de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten (significante gevolgen zijn uit te sluiten) om het plan te kunnen vaststellen. Dit onderzoek moet worden gemaakt door een ecologisch adviesbureau. Deze onderbouwing is uitgebreider dan in het kader van de voortoets nodig is.
 - Voor een plan geldt bij een passende beoordeling geen natuurvergunningplicht. Hiervoor kan je zelf bepalen of je een natuurvergunning wil aanvragen. Zolang er sprake is van ongewijzigd voortgezet gebruik hoef je in het kader van een project geen nieuw onderzoek uit te voeren, als je de natuurvergunning wel hebt aangevraagd voor het plan.
 - Voor een project moet bij een passende beoordeling een natuurvergunning aangevraagd worden.

3. Planvoornemen IKDB

Het plan IKDB bestaat uit een ruimtelijk programma van circa 105.000 m² BVO onderverdeeld in:

- Ruimte voor werken en leren: circa 50.000 m² BVO.
- Wonen: circa 30.000 m² BVO.
- Parkeren: circa 15.000 m² BVO.
- Gedeelde voorzieningen: circa 5.000 m² BVO.

De gedeelde voorzieningen bestaan uit onder andere zelfstandige horeca (circa 1.500 m² BVO), dienstverlening (circa 1.000 m² BVO) en detailhandel waaronder een to-go supermarkt (circa 300 m² BVO).

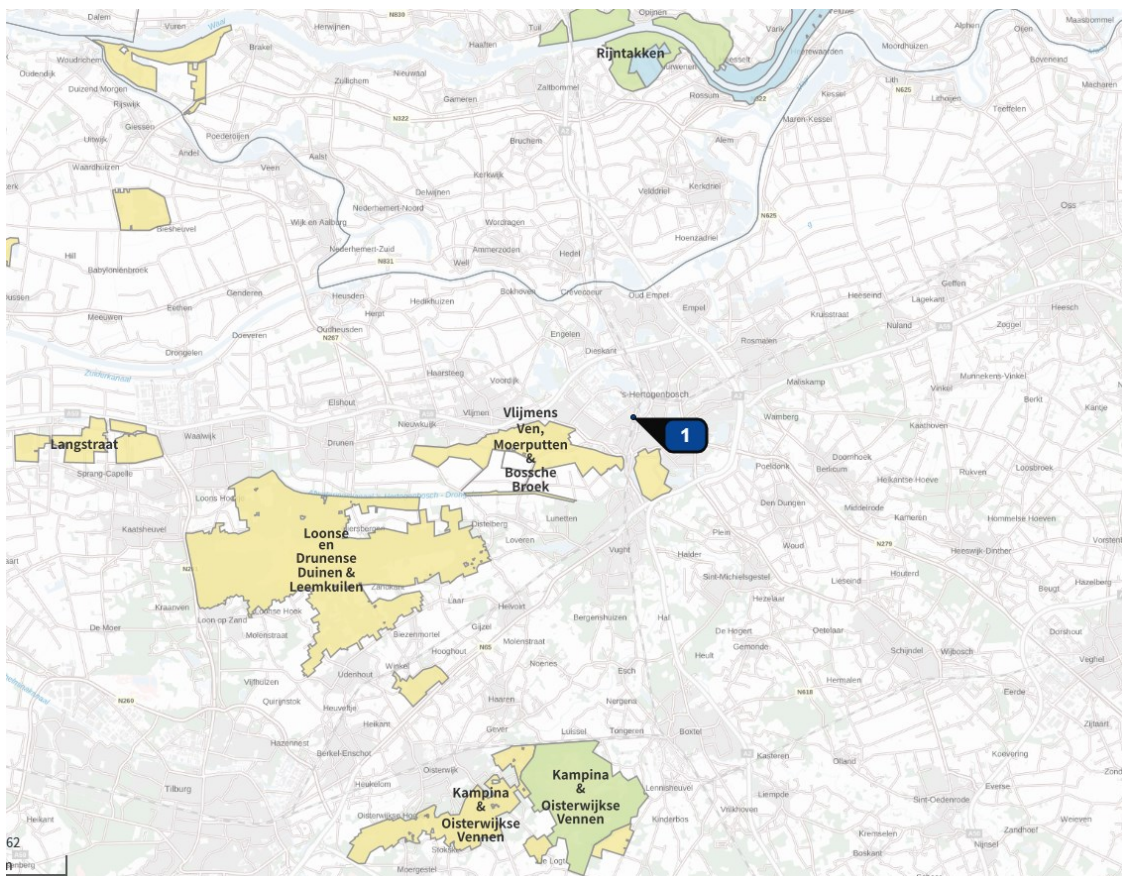
4. Effectbepaling en -beoordeling

4.1 Natura 2000 gebieden

4.1.1 Algemeen

In en rondom 's-Hertogenbosch ligt een aantal Natura 2000 gebieden, zie onderstaande figuur. Het gaat hierbij om de volgende gebieden:

- Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek, waarbij Bossche Broek en Moerputten zelfs binnen de gemeentegrens van 's-Hertogenbosch liggen
- Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen
- Rijntakken
- Kampina & Oisterwijkse Vennen

figuur 2: locatie Natura 2000-gebieden rondom 's-Hertogenbosch (bron: AERIUS Calculator)

In onderstaand tabel zijn de afstanden van de Natura 2000 gebieden tot het plan IKDB opgenomen. De Natura 2000-gebieden Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek ligt dichtst bij de planlocatie IKDB. Hiermee zijn deze gebieden het gevoeligst voor mogelijke effecten van ontwikkelingen binnen de gemeente 's-Hertogenbosch.

tabel 1: afstand Natura 2000-gebieden tot het plan

Natura 2000-gebied	Afstand tot plangrens IKDB	Vogel- of Habitatrichtlijn	Stikstofgevoelig
Vlijmens Ven, Moerputten, Bossche Broek	Circa 1 km	Habitatrichtlijn	Ja
Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	Circa 7 km	Habitatrichtlijn	Ja
Rijntakken	Circa 12 km	Vogelrichtlijn	Ja
Kampina & Oisterwijkse Vennen	Circa 12 km	Vogel- en Habitatrichtlijn	Ja

Voor de overige Natura 2000 gebieden kunnen op grond van de afstand tot de gemeentegrens (minimaal 3 km) op voorhand de meeste mogelijke effecten zoals ruimtebeslag, verdroging, en vernatting worden uitgesloten. Volgens de wandelmonitor kunnen de bewoners van het IKDB-gebied zorgen voor een toename van de recreatiedruk op de Natura-2000 gebieden die binnen een straal van 5 km van hun woning liggen. De overige gebieden liggen op grote afstand van het plan, daarnaast zijn er in de directe omgeving van 's-Hertogenbosch ook diverse andere 'groene' recreatiemogelijkheden aanwezig, zoals het Natura 2000 gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek, maar ook de gebieden Diezemonding, Engelermeer, Oosterplas, Meerse Plas. We gaan er daarom van uit dat de bouwopgave op het IKDB-terrein geen verstoring oplevert voor de Natura 2000-gebieden die meer dan 2 km afstand van de locatie liggen. Voor deze Natura 2000 gebieden wordt verder dan ook geen uitgebreide gebiedsbeschrijving gegeven.¹

4.1.2 Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek

Gebiedsbeschrijving

Het Vlijmens Ven, de Moerputten en het Bossche Broek vormen samen één gebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch. Hier gaat het beekdal van de Dommel over in het laagveengebied van de "Naad van Brabant". Door de ligging in deze overgangszone zijn in het gebied basen minnende water- moeras- en graslandvegetaties aanwezig. Het Vlijmens Ven is een kwelgebied waar kranswiervetaties wordt aangetroffen in sloten. De Moerputten is een natuurreservaat met een groot areaal aan blauwgrasland en elzenbroekbos. Het Bossche Broek is een moerassig gebied in de benedenloop van de Dommel, waar blauwgraslanden aanwezig zijn (website Natura 2000, Min LNV).

¹ Bron: Ontwikkelplan Bossche Stadsdelta 's-Hertogenbosch, Antea Group, 27 augustus 2024

Instandhoudingsdoelen

Onderstaand zijn de instandhoudingsdoelstellingen van Vlijmens Ven, de Moerputten en het Bossche Broek weergegeven.

tabel 2: instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek (bron: aanwijzings- en wijzigingsbesluit, min. EZ, min. N&S²)

Code	Habitatype en -subtype	Doel omvang/kwaliteit
H3140	Kranswierwateren	>/>
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	=/=
H6230*	Heischrale graslanden	=/=
H6410	Blauwgraslanden	>/>
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	=/=
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	>/>
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	=/=

tabel 3: instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek (bron: aanwijzings- en wijzigingsbesluit, min. EZ, min. N&S)

Code	Habitatrichtlijnsoort	Doel populatie/omvang/kwaliteit leefgebied
H1059	Pimpernelblauwtje	>/>/>
H1061	Donker pimpernelblauwtje	>/>/>
H1134	Bittervoorn	=/=
H1145	Grote modderkruiper	>/>/>
H1149	Kleine modderkruiper	=/=
H1166	Kamsalamander	=/=
H1831	Drijvende waterweegbree	=/=

Legenda:

- = Behoud
- > Uitbreiding populatie of uitbreiding omvang of verbetering kwaliteit
- * Prioritaire habitatype in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn (enkele leefmilieus waarvoor spoedmaatregelen gewenst zijn, zijn in de lijst met te beschermen habitattypen aangewezen als prioritaire habitattypen).

Knelpunten voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen

Om tot een robuust systeem te komen in het Natura 2000 gebied, zijn de volgende knelpunten aanwezig (Provincie Noord-Brabant, 2023): (codering habitattypen tabellen 2 en 3)

- Hydrologie:
 - voor H3140, H6230, H6410, H7140A: aanvoer basen, buffering door grondwater en/of beekwater is nagenoeg afwezig;
 - voor H6410, H6230, H7140A: wegzakken grondwater in de zomer.
- Dynamiek en diversiteit:
 - voor H6510A, pimpernelblauwtje en donker pimpernelblauwtje: afstemming in beheer van het habitatype is nodig voor uitbreiding vlinderpopulatie en waardmieren;
 - voor H3140, bittervoorn, grote modderkruiper, kleine modderkruiper en drijvende waterweegbree is gefaseerd beheer in tijd en ruimte nodig;
 - voor H6410, H6510A, pimpernelblauwtje en donkerpimpernelblauwtje: bodemvorming is nodig voor bufferwerking en leefgebied waardmieren vlinders.

² [Natuurdoelanalyse Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek - Brabant](#), februari 2023

- Areaal en connectiviteit:
 - voor H3140: geringe omvang habitattypen;
 - voor H6410 en H6510A: uitbreiden omvang;
 - voor kamsalamander: populatie is geïsoleerd;
 - voor alle HR-soorten: optimaliseren van verbindingen door beheer en inrichting.
- Verontreiniging en stikstofdepositie:
 - voor H3140, H6410, H6510A, H7140A, pimperlblauwtje, donker pimperlblauwtje, kamsalamander: stikstofdepositie wat bijdraagt aan verzuring (lage pH) en vermessing en versnelde successie van leefgebieden. De bodem is te schraal en te zuur;
 - voor H6410, H6510, pimperlblauwtjes: Vervuiling afkomstig van autoverkeer en recreatie vanaf de Deutersestraat.
- Biotische kwaliteit:
 - voor H6410 en H7140A: toename typische soorten;
 - voor donker pimperlblauwtje en drijvende waterweegbree: herintroductie;
 - voor H6410, H6510A en pimperlblauwtje: De recreatiedruk, met name rond de Moerputten, Honderdmorgen en de Deutersestraat is hoog;
 - voor pimperlblauwtje: De uitbreiding van knooppieren in de natuurontwikkelingsgebieden is te langzaam;
 - voor H6510A: tegengaan van begrazing door paarden ten gunste van de vegetatie kwaliteit.
- Exoten
 - voor H3150: aanwezigheid van watercrassula en grote waternavel.

4.1.3 Algemene ontwikkelingen voor Natura 2000

De komende decennia zal onder andere vanwege bevolkingsgroei en klimaatverandering de druk op Natura 2000 gebieden toenemen. Bevolkingsgroei leidt doorgaans tot meer uitstoot en verstoring. Klimaatverandering zorgt met name voor temperatuurstijgingen en grotere weersextremen. Dit resulteert in verschuiving van geschikte verspreidingsgebieden en grotere fluctuaties van populaties. Het belang van een goede ruimtelijke samenhang neemt toe waardoor leefgebieden vergroot kunnen worden en soorten mee kunnen schuiven en fluctuaties beter opgevangen kunnen worden.

Het Nederlandse beleid is erop gericht om de gunstige/veilige staat van de habitattypen en -soorten vallend onder de Vogel- en Habitatrichtlijn binnen Nederland te realiseren. Voor de Natura 2000-gebieden zijn beheerplannen opgesteld waarin is aangegeven welke maatregelen getroffen moeten worden om op termijn de Natura 2000 doelen te halen. In de PAS-gebiedsanalyses die voor de stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden zijn opgesteld is betoogd dat de doelen op termijn kunnen worden gehaald. In de Natura 2000 beheerplannen zijn maatregelen geformuleerd die moeten bijdragen aan het realiseren van de doelen. Uit monitoring moet blijken of dit ook daadwerkelijk het geval is en of er aanvullende maatregelen nodig zijn.

4.2 Bepalen van de potentiële effecten die kunnen optreden

Als gevolg van de ontwikkeling van het plan IKDB kunnen zowel in de aanlegfase als in de gebruiksfase effecten optreden op Natura 2000 gebieden. De volgende effecten treden mogelijk op:

- Verzuring en vermessing: er kan sprake zijn van een toename in uitstoot van stikstofdepositie op alle Natura 2000-gebieden binnen 25 km afstand van het plangebied IKDB. Dit kan leiden tot verzuring en vermessing.
- Mechanische effecten: recreëren in de Natura 2000-gebieden binnen 2-3 km afstand van het plangebied.

De ontwikkeling heeft geen invloed op de volgende effecten:

- oppervlakteverlies en versnippering van de Natura 2000 gebieden;
- verzoeting en verzilting;
- verontreiniging;
- verdroging en vernatting van de Natura 2000 gebieden;
- geluid, licht en trillingen. De afstand tot het dichtstbijzijnde gebied is te groot, daarnaast ligt er al veel huidige bebouwing tussen het plangebied IKDB en het Natura 2000 gebied.

4.3 Effecten van IKDB

4.3.1 Stikstofdepositie

Verzuring en vermesting

Verzuring van bodem of water is een gevolg van de uitstoot (emissie) van vervuilende gasen door bijvoorbeeld bedrijven en (vracht)voertuigen. Deze ontwikkeling vindt in alle (woningbouw)projecten plaats. De uitstoot bevat onder andere zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxiden (NO_x), Ammoniak (NH₃) en vluchtige organische stoffen (VOS). Deze verzurende stoffen komen via lucht of water in de grond terecht en leiden tot het zuurder worden van het biotische milieu. Vermesting gaat hier om de ‘verrijking’ van ecosystemen door stikstofdepositie. Het gaat daarbij om aanvoer door de lucht (droge en natte neerslag van ammoniak en stikstofoxiden). Vermesting kan ook optreden door nitraat- en fosfaataanvoer via het oppervlaktewater. Van dit laatste is bij voorgenomen ontwikkelingen geen sprake.

De effecten van verzurende stoffen zijn niet altijd te scheiden van die van vermestende stoffen, omdat een deel van de verzurende stoffen ook vermestend werkt (aanvoer van stikstof). Om deze reden zijn beide effecten hier samengenomen. De groei van plantensoorten in veel natuurlijke landecosystemen zoals bossen, vennen en heidevelden wordt gelimiteerd door de beschikbaarheid van stikstof. Het gevolg van stikstofdepositie is dat deze extra stikstof extra groei geeft. Daarbij is de beschikbaarheid van stikstof bepalend voor de concurrentieverhoudingen tussen de plantensoorten. Wanneer door stikstofdepositie de hoeveelheid beschikbaar stikstof boven een bepaald kritisch niveau komt, neemt een beperkt aantal plantensoorten sterk toe ten koste van meerdere andere. Diersoorten hoger in de voedselketen krijgen te maken met een mineralen-onbalans als gevolg van de samenstelling van plantaardig voedsel. Hierdoor neemt de biodiversiteit af. Dit heeft ook effect op de fauna, doordat hierdoor veranderingen van het leefgebied optreden, waardoor een gebied ongeschikt wordt als broed- of foeragegebied.

Toename stikstofdepositie door ontwikkelingen IKDB

De Natura 2000 gebieden binnen 25 kilometer afstand van het plangebied IKDB zijn in de huidige situatie al overbelast. De ontwikkeling van woningen en voorzieningen leidt op zichzelf tot toename van stikstofuitstoot en daarmee mogelijk tot toename van stikstofdepositie op omliggende Natura 2000 gebieden. Dit kan het geval zijn tijdens zowel de gebruiksfase door verkeer en bedrijfsbronnen als de aanlegfase door bouwmaterieel en aan- en afvoer van bouw materiaal.

In de aanlegfase veroorzaakt de inzet van bouw materiaal en het bouwverkeer stikstofemissies. Dit geldt zowel voor de bouw van de woningen als de overige nieuwe voorzieningen en bedrijven. De mate van emissie hangt af van de fasering en het gebruikte materiaal. Stage klasse IV is bijvoorbeeld ‘schoner’ materieel met minder stikstofuitstoot dan het ouder Stage klasse II en III materieel.

In de gebruiksfase veroorzaken de woningen zelf geen stikstofemissies, deze worden gasloos gerealiseerd. Het verkeer van en naar de woningen veroorzaakt wel emissies. De hoeveelheid emissies hangt af van de grootte van de ontwikkeling, het gebruik van het ov en de fiets, en de afstand van het plan tot wanneer het verkeer is opgenomen in het heersend verkeersbeeld. Verder kunnen verkeersmaatregelen (fysiek of gericht op gedrag) een effect hebben op verkeerstromen en -intensiteiten en daarmee op stikstofuitstoot. Hetzelfde geldt voor maatregelen in het kader van de mobiliteitsvisie.

Naast nieuwe woningen veroorzaakt het gebruik van de overige nieuwe voorzieningen en bedrijven ook stikstofemissies. De bedrijven worden bezocht door verkeer en voeren mogelijk werkzaamheden uit die stikstofemissies veroorzaken. Denk hierbij aan de inzet van aardgas of het gebruik van werktuigen. Daar staat tegenover dat bedrijfsbronnen steeds schoner worden door verduurzamingsmaatregelen. Bedrijven vervangen bijvoorbeeld aardgasinstallaties en schakelen over op elektrisch aangedreven voertuigen en materieel waardoor de stikstofuitstoot gestaag afneemt.

Als bedrijven in het gebied stoppen kan dit leiden tot een afname in stikstofdepositie. Daarnaast heeft de gemeente de ambitie om een windmolenpark aan te leggen. Als deze windmolens leiden tot minder energieopwekking met fossiele brandstoffen dan wordt de landelijke stikstofdepositie verlaagd. Dit heeft een positief effect op de Natura 2000 gebieden.

De realisatie van het plan IKDB kunnen op korte termijn en zonder saldering en aanvullende maatregelen leiden tot een toename van uitstoot van stikstof. Daarmee bestaat de kans op een toename van de stikstofdepositie op omliggende Natura 2000 gebieden. In een dergelijke situatie kan het behoud of de verbetering van de kwaliteit van het habitatype en/of leefgebied van soorten in gevaar komen en kan een belemmering van de instandhoudings-doelstellingen niet met zekerheid worden uitgesloten. Er kan dus niet uitgesloten worden dat de toename van stikstof de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000 gebied aantast. Omdat er sprake is van een kans op een significante toename op Natura 2000 gebieden vraagt dit om maatregelen/voorwaarden in de vervolgbesluiten.

Stikstofdepositieberekeningen moeten uitwijzen hoe de balans precies uitslaat en wat de mogelijke negatieve effecten zijn van ontwikkelingen van IKDB. Door het uit gebruik nemen van bedrijven, de vestiging van nieuwe en energie efficiëntere bedrijven, het bevorderen van goede fiets- en ov-verbindingen en de ambitie om in 2050 energieneutraal te zijn kan er een belangrijk positief effect behaald worden. Van belang is dat het gebruik van de auto's met verbrandingsmotoren zoveel mogelijk wordt ontmoedigd. Hoe groter de verkeersaantrekkende werking van nieuwe functie hoe de groter de kans dat de effecten per saldo negatief zijn.

4.3.2 Recreatiedruk

Woonlocaties en stimulering van recreatie en toerisme leiden tot meer mensen die het buitengebied (waaronder het Natura 2000 gebied) gebruiken als uitloophet voor recreëren en het uitlaten van de hond. Deze betreding valt onder mechanische effecten. De aanwezigheid van mensen kan tot optische verstoring en geluidverstoring leiden. Deze combinatie van effecten kan negatieve effecten hebben op het Natura 2000 gebied Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek.

Het deelgebied Bossche Broek is goed ontsloten voor recreanten. De recreatiedruk is hier de laatste jaren sterk gestegen en is vooral op mooie weekeinddagen erg hoog. Wandelen, fietsen en paardrijden is van beperkt belang in de deelgebieden Vlijmens Ven en Moerputten. Na de restauratie van de oude spoorbrug in de Moerputten is een wandelpad met een kleine parkeerplaats opengesteld (2006). In de jaren daarna zijn twee vlonderpaden aangelegd en is het wandelpadennetwerk uitgebreid. Dit heeft lokaal geleid tot een toename van de recreatiedruk. Gelijktijdig is duidelijker gemarkeerd dat de Bijenwei niet vrij toegankelijk is voor recreanten. (Provincie Noord-Brabant, 2017a).

In de Natuurdoeltypenanalyse (NDA) voor Natura 2000 gebied Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek (Provincie Noord-Brabant, 2023) is de hoge recreatiedruk als knelpunt beschreven voor twee habitattypen (H6410, H6510A) en een habitatrichtlijnsoort (pimpernelblauwtje), met name rond de Moerputten, Honderdmorgen en de Deutersestraat.

IKDB voorziet ook in ontwikkelingen die de toename van de recreatiedruk moeten gaan opvangen; door de ontwikkeling van een groene werk- en woonomgeving.

4.4 Conclusie effectbeoordeling IKDB

Het doel van de effectenbeoordeling is het signaleren van activiteiten waarvan de uitvoerbaarheid, van wege effecten op het Natura 2000-netwerk onzeker is. Op het gebied van stikstofdepositie heeft de ontwikkeling van wonen en werken mogelijk significante gevolgen door het ontstaan van stikstofemissies tijdens de aanleg- en gebruiksfase. Bij de verdere uitwerking van het plan IKDB moeten maatregelen worden opgenomen die de negatieve effecten voldoende verzachten, zodat aannemelijk gemaakt kan worden dat het plan uitvoerbaar is. In de volgende paragraaf worden aanbevelingen en mitigerende maatregelen beschreven om eventuele effecten te voorkomen of te beperken tot een niet significant effect.

4.5 Aanbevelingen/mitigerende maatregelen

4.5.1 Algemeen

Een belangrijk aspect voor het voorkomen van significante gevolgen is het uitvoeren van de beleidsvoornemens die een positief effect hebben op milieu en natuur. De Natura 2000 doelen zijn ook afhankelijk van de natuurwaarden en milieucondities buiten het Natura 2000-netwerk. Door bij de uitwerking van het lokale beleid een natuur inclusieve aanpak te hanteren kan uitvoering van dit beleid bijdragen aan vergroting van de biodiversiteit in deze gebieden. Onlangs heeft het college van gemeente 's-Hertogenbosch de nieuwe aanpak 'natuurversterkend ontwikkelen' vastgesteld om de natuur in het omliggende Natura 2000 gebied te versterken. Er liggen kansen om de milieudruk binnen het Natura 2000 netwerk zo te verlagen.

4.5.2 Voorkomen stikstofeffect

Hieronder staan stapsgewijs de verschillende mogelijkheden beschreven om toestemming te verkrijgen bij de gefaseerde projectontwikkelingen gedurende de komende jaren binnen dit plangebied.

Geen significant effect veroorzaken

Een project kan zonder natuurvergunning worden gerealiseerd als vanwege de aanleg- en gebruiksfase geen significant effect ontstaat. Als de bijdrage van de gebruiksfase en aanlegfase voldoet aan de grenswaarde van 0,00 mol/ha/jaar dan zijn significante effect op voorhand uit te sluiten. De stikstofbijdrage moet met een AERIUS-berekening inzichtelijk worden gemaakt. Dit mag per project worden berekend.

Een ontwikkeling mag als apart project worden beschouwd als er tussen de projecten een zekere ruimtelijke en functionele scheiding is. Verschillende gebouwen binnen het plan kunnen als individueel project worden beschouwd als deze voor het functioneren niet afhankelijk van elkaar zijn. Uit de jurisprudentie van dit moment volgt de onlosmakelijke samenhang die wordt gebaseerd op het samenhangcriterium en noodzakelijkheids criterium.

Wel een significant effect: emissie voorkomen

Als uit de eerste berekeningen blijkt dat er wel een significant effect ontstaat dan moeten bronmaatregelen worden getroffen. De nieuwe (woon)gebouwen moeten bij voorkeur emissieloos zijn waardoor ze tijdens de gebruiksfase geen stikstof emitteren.

Als er een significant effect ontstaat tijdens zowel de aanleg- als de gebruiksfase dan zijn er enkele mogelijkheden om alsnog toestemming te kunnen verkrijgen:

- De ontwikkeling verkleinen door het aantal woningen, m² bedrijven en voorzieningen te verminderen.
- Nagaan welke delen van het project onafhankelijk van elkaar en niet in samenhang beoordeeld hoeven te worden.

Als alleen in de aanlegfase (bouwen en slopen) een significant effect ontstaat dan zijn er nog enkele andere mogelijkheden om alsnog toestemming te kunnen verkrijgen:

- De inzet van emissievrij materieel. Door het materieel aan te passen kan de emissie worden verlaagd.
- De aanlegfase over meerdere jaren verspreiden door een slimme planning van slopen en bouwen. Hierdoor vinden de emissies verspreid over de tijd plaats.
- Een ecologische beoordeling voortoets. Voor sommige Natura 2000 gebieden is het mogelijk om met een ecologische beoordeling vergunningvrij te onderbouwen dat geen sprake is van een significant effect als gevolg van de tijdelijke werkzaamheden. Als met een ecologische beoordeling in het kader van een voortoets kan worden onderbouwd dat geen significante verslechtering ontstaat dan is daarvoor geen natuurvergunning vereist. Dit is conform het vigerende handelingsperspectief van de Provincie Noord-Brabant.

Intern salderen

Als de berekende stikstofdepositie voor een project hoger is dan 0,00 mol/ha/jaar dan kan in principe gebruik worden gemaakt van intern salderen. Met interne saldering toon je aan dat binnen het project geen significante toename van de stikstofdepositie ontstaat. De referentiesituatie voor interne saldering bestaat uit de activiteiten waarvoor binnen het gebied van het project toestemming is verleend. Hiervoor is het uitgangspunt de vergunde (en nog steeds aanwezige!) activiteit die de laagste stikstofdepositie veroorzaakt sinds de oprichting van het Natura 2000 gebied.

Op 18 december heeft de Raad van State een [uitspraak](#) gedaan die de regels voor intern salderen heeft veranderd. Als gevolg van deze uitspraak moet voor intern salderen een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit (natuurvergunning) worden aangevraagd. Ook gelden aanvullende randvoorwaarden voor de referentiesituatie en het additionaliteitsvereiste. Op het moment dat dit rapport wordt opgesteld heeft de provincie Noord-Brabant een tijdelijke vergunningstop ingevoerd en verleent ze geen natuurvergunningen. Op landelijke en provinciaal niveau worden naar oplossingen gezocht om natuurvergunningverlening weer op te starten.

Stikstofbank

De Rijksoverheid heeft een stikstofbank waarin stikstofruimte is opgenomen om woning projecten te kunnen realiseren. Aan het verkrijgen van deze stikstofruimte worden zeer strenge eisen gesteld. Ook moet in een stikstofbank voldoende aanwezig zijn om het project mogelijk te maken.

Extern salderen

Wanneer de beoogde situatie wordt vergeleken met een referentiesituatie buiten de begrenzing van het plan, dan is sprake van extern salderen. Voor externe saldering is eveneens een omgevingsvergunning voor een Natura 2000 activiteit vereist. Als uit de vergelijking volgt dat geen sprake is van een toename van de stikstofdepositie ten opzichte van de referentiesituatie kan de omgevingsvergunning onder bepaalde voorwaarden worden verleend.

Om extern te kunnen salderen moeten rechten van een bedrijf uit de omgeving worden aangekocht. Het vergunningstraject is voor extern salderen over het algemeen complex, waardoor het vooral voor plannen met grote belangen wordt toegepast waarvoor geen andere mogelijkheid bestaat om toestemming te verkrijgen.

Ook hier geldt dat op het moment dat dit rapport wordt opgesteld de provincie Noord-Brabant een tijdelijke vergunningstop heeft ingevoerd. De provincie verleent op dit moment geen natuurvergunningen gebaseerd op extern salderen. Op landelijke en provinciaal niveau worden naar oplossingen gezocht om natuurvergunningverlening weer op te starten.

Programmatistische aanpak stikstofemissies

Daarnaast biedt de Omgevingswet de mogelijkheid om stikstofemissies binnen de gemeente in beeld te brengen en aan te pakken door middel van de programmatistische aanpak. Met de programmatistische aanpak kan ontwikkelruimte gecreëerd worden door een samenhangend pakket van maatregelen om stikstofemissies te verminderen en activiteiten die leiden tot stikstofemissies samen te stellen. In het omgevingsplan (of BOPA) kan de programmatistische aanpak gekoppeld worden aan de beoordelingsregels voor een omgevingsplanactiviteit. Het programma bevat dan maatregelen om te kunnen voldoen aan de omgevingswaarde of andere doelstellingen achter die regels. Zo kunnen ontwikkelingen binnen de gemeente mogelijk gemaakt worden, zonder dat dit leidt tot aantasting van Natura 2000 gebieden of zelfs -afhankelijk van de gekozen doelstelling leidt tot een afname van verstoring.

Natuurversterkend ontwikkelen

Om de natuur in het Natura2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek op robuuste wijze te verbeteren en te versterken, mede met het oog op de stikstofwaarden, kiest de gemeente 's-Hertogenbosch voor natuurversterkend ontwikkelen - collegebesluit 15 april 2025. De provincie en het Rijk leggen de focus op het verbeteren van de natuurwaarden door in te zetten op het verlagen van de stikstofdepositie in het gebied. Complementair hieraan wordt lokaal ingezet op natuurversterkende maatregelen vanuit drie sporen. Het eerste spoor betreft het minimaliseren van de stikstofuitstoot in de aanleg- en gebruiksfase, van bouwlogistiek tot het minimaliseren van stikstof uitstoot na realisatie. Dit heeft minder direct een relatie met groen in gebiedsontwikkeling, maar stelt wel condities aan het ontwerp en de realisatie van het plan. Het tweede spoor betreft het verder optimaliseren van het groen en de biodiversiteit in het plangebied en het verbinden hiervan met grotere groen- en blauwstructuren in en om de stad. Bovenstaand zijn de ambities beschreven, deze dienen niet exclusief de stikstof-opgave, maar kunnen wel lokaal bijdragen aan het binden hiervan en het voorkomen van een extra neerslag van stikstof elders. Met het derde spoor wordt beoogd om het nabijgelegen Natura 2000 gebied robuuster te maken. Niet door ingrepen in het gebied zelf -dat loopt via de provincie en het samenwerkingsverband van het GGA- maar door aanleg, maatregelen en activiteiten die het gebied en de directe omgeving robuuster maken en als het ware alternatieven bieden. Hierin worden vier lijnen gevolgd. Op de eerste plaats 'vergroten' door meer natuur te realiseren met soortgelijke condities, maar ook meer minder kwetsbare natuur voor recreatie. Op de tweede plaats 'verzachten' door beide gebieden beter te zoneren met een overgangsgebied. Daarnaast wordt er ingezet op 'verbinden' door betere verbindingen tussen bestaande en nieuw natuur en tussen de bestaande en nieuwe recreatieve gebieden. En als laatste wordt door middel van 'verplaatsen' ingezet op het minder uitstoot nabij het Natura 2000 gebied door de fysieke afstand te vergroten. In iedere omgevingsvergunningaanvraag moet aangegeven worden hoe de ontwikkeling bijdraagt aan dit natuurversterkend ontwikkelen. Dit in relatie met de totale gebiedsontwikkeling. In de aanvraag moet worden onderbouwd welke bijdrage wordt geleverd aan het natuurversterkend ontwikkelen op basis van bovenstaande sporen en lijnen. Het gaat hierbij niet om een evenwichtige bijdrage aan alles, maar om een aantoonbare bijdrage aan specifieke onderdelen.

4.5.3 Recreatiedruk

Toename van recreatiedruk kan beperkt worden door de aanleg van voldoende en aantrekkelijk groen binnen het plan IKDB of erbuiten in gebieden die geen onderdeel zijn van het Natura 2000 gebied. Hierdoor gebruiken minder bewoners in en rond het IKDB-terrein het Natura 2000 gebied voor hun 'dagelijkse' ommetjes, honden uitlaten, sporten etc.

5. Conclusie

Het plan IKDB in 's-Hertogenbosch omvat ontwikkelingen die een kans op significante gevolgen en een verhoging van de milieudruk op omliggende Natura 2000 gebieden met zich meebrengen. Daarom is er een passende beoordeling opgesteld.

Het plan IKDB heeft door de ontwikkeling van woningbouw en voorzieningen een risico op toename van stikstofdepositie en daarmee een risico op significante gevolgen op Natura 2000 gebieden. Omdat significant negatieve effecten niet op voorhand uit zijn te sluiten, is verkend of maatregelen mogelijk zijn of effecten te voorkomen dan wel te beperken zijn. Ook bestaat er een risico door de mogelijk toename van recreatie in de Natura 2000 gebieden. Zowel de stikstofdepositie als recreatiedruk moeten in latere fasen van plan- en besluitvorming verder worden uitgewerkt, onderzocht en gemotiveerd.

Door de langere doorlooptijd van plan IKDB verwachten we dat eventuele negatieve effecten bij de verdere uitwerking van de opvolgende omgevingsplanwijzigingen, BOPA's en omgevingsvergunningen kunnen worden weggenomen of verminderd. Er is op basis van deze passende beoordeling geen indicatie dat de voorgestelde ontwikkelingen in het plan IKDB op voorhand niet uitvoerbaar zouden zijn. Stikstof is en blijft wel voor alle ontwikkelingen een aandachtspunt en mogelijk risico, gezien de grote 'reikwijdte' van stikstofeffect en de door jurisprudentie steeds strenger wordende interpretatie van de regels.

Het plan IKDB kan leiden tot een toenemende recreatiedruk op de Natura 2000 gebieden, maar het plan en de andere plannen in gemeente s'-Hertogenbosch bieden ook mogelijkheden om recreatiemogelijkheden buiten het Natura 2000 gebied toe te voegen. Het plan is daarom niet op voorhand evident onuitvoerbaar.

Het plan IKDB omvat ook ontwikkelingen met een mogelijk positief effecten op omliggende Natura 2000 gebieden, zoals het stimuleren van duurzame mobiliteit, de realisatie van groen en natuur (vergroting biodiversiteit), het gasloos gebruiken van nieuwbouw en bestaande gebouwen omvormen naar emissieloos/gasloos. Bovendien gaat de gemeente op basis van het vastgestelde beleid voor 'natuurversterkend ontwikkelen' aan de slag om zo bij te dragen aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied.

DGMR Bouw B.V.